

SCHOLIERENBEWEGING (officieel onderwijs)

EEN VOORLOPER

In februari 1852 richtten poësisleerlingen van het atheneum te Gent de Vlaamsgezinde leerlingengring 't Zal wel gaan op. De knappe leerling **Julius Vuylsteke** was een van de voornaamste initiatiefnemers. Doel van de vereniging was de beoefening van de Vlaamse letterkunde. De vergaderingen vonden doorgaans plaats buiten het atheneum. De oprichting gebeurde onder rechtstreekse invloed van **Jacob F. Heremans**, leraar Nederlands in de poësis en een spilfiguur in het Gentse liberale **flamingantisme**. Heremans was lid van de **Société Huet**, behorende tot de democratisch-Vlaamsgezinde en tegelijk fel antiklerikale stroming die door de revolutiegolf van 1848 in de liberale opinie werd gestimuleerd. Ook de Gentse jongeren waren door die strijdend antiklerikale en vrijzinnige Vlaamsgezindheid getekend, zoals bleek uit de leuze "Klauwaard en Geus" die ze naar voren schoven. Ze zouden die vooral tot uiting brengen nadat zij in 1854 hun kring hadden overgebracht naar de Gentse universiteit. 't Zal wel gaan veranderde daardoor van een vrijzinnig-Vlaamsgezin leerlingengenootschap tot een studentengenootschap. Aan het atheneum viel de beweging opnieuw stil.

DE SPOORSLAG VAN DE TAALWET

De goedkeuring van de taalwet van 1883 voor een gedeeltelijke vernederlandsing van het officieel middelbaar onderwijs betekende een spoorslag tot Vlaamsgezinde activiteit in de rijksinstellingen. Meestal onder invloed van bepaalde leraars kwamen vanaf 1885 in de athenea van Antwerpen, Brussel, Gent en Brugge Vlaamsgezinde scholierengringen tot stand. In het atheneum van Antwerpen waar zich de invloed van de leraars **Jan van Beers**, **Pol de Mont** en **Alfons Moortgat** deed gelden, ontstonden in dat jaar het Taalminnend Studentengenootschap de **Vlaamsche Kring** en de vereniging Voor 't Vlaamsch. Tegelijkertijd evolueerde de tweetalige Kring Studie – Cercle Etude die er sedert 1883 bestond naar een eentalig Nederlandse en Vlaamsgezinde vereniging. In die kringen die per klas georganiseerd werden waren onder meer **Louis Franck**, **Maurits Basse** en **Jan van Menten** actief. Eveneens in 1885 kwam in het atheneum van

Brussel **Help U Zelf** tot stand, in het atheneum van Brugge Voor taal vereenigd en in Gent **De Here-mans' Zonen**. Daarnaast zouden in Antwerpen in dezelfde periode nog twee andere bonden, namelijk de kring **Onze Taal** en een leerlingenkring voor het middelbaar onderwijs zijn opgericht. Deze bonden verenigden zich in 1886 in een Verbond van de Schoolkringen. Het initiatief daartoe ging uit van de bovenvermelde Antwerpse Kring Studie en het orgaan van die Kring *De Schoolgalm* werd ook het orgaan van het Verbond. Sedert 1884 hadden bovendien leerlingen van het atheneum van Hasselt zich samen met hun collega's van het pas opgerichte Sint-Jozefscollege van de stad vereenigd in de Vlaamsgezinde leerlingenkring de **Jonge Klauwaarts**, overigens opgericht door een oud-leerling van het atheneum **Eugeen Leën**. Over deze opbloei van de leerlingenbeweging in het rijksonderwijs werd verslag uitgebracht op de tweede onzijdige studentenlanddag van 5 september 1886 door de Brusselse universiteitsstudenten **Emile de Veen** en **G. Schepens** en door **H. Hiel**, leerling van het atheneum van Elsene, een instelling waar dus blijkbaar ook een Vlaamsgezinde leerlingenwerking bestond. Op 26 september 1886 werd in Brussel een 'Vlaamse landdag der studenten van officiële gestichten' gehouden. De uitnodigingsbrief, ondertekend door de Brusselse studenten **Willem de Vreese** en **Schepens** en de Gentse student **H. Loveling**, had Vlamingen van alle gezindheden tot de landdag opgeroepen. De Antwerpse vrijzinnige jongeren verzekerden ook in *Het Recht* dat de landdag een strikt onzijdig karakter zou hebben en deden zelfs een beroep op de medewerking van de **Nederduit-sche Bond**. **Julius Vuylsteke**, de algemene secretaris van het **Willemsfonds**, reageerde krachtig tegen deze gang van zaken. Onder dreiging van zijn ontslag als voorzitter van de landdag kon hij deze onzijdige tendens keren: de katholieken werden er geweerd zowel bij het publiek als bij de sprekers. De toch aanwezige **Jan I. de Beucker** van de **Nederduit-sche Bond** gaf hij beleefdheidshalve aan het einde van de vergadering gedurende enkele minuten het woord. De landdag zelf stond volledig in het teken van de toepassing van de wet van 1883 in de officiële instellingen (vanaf oktober 1886 zou de wet volledig moeten worden uitgevoerd). Aan de bestuurstafel zaten, naast **Vuylsteke**, **Max Rooses** van Antwerpen en **Julius Hoste (sr.)** van Brussel. Er werden voordrachten gehouden door leerlingen van de athenea van Antwerpen, Gent, Brugge en Elsene, van de rijksnormaalschool van Gent en van de Gentse en Brusselse universiteit.

Het Verbond van de Schoolkringen kende maar een kortstondig bestaan. Er zouden in de eerstvolgende jaren geen gelijkaardige bijeenkomsten voor scholieren en studenten van het officieel onderwijs meer georganiseerd worden. In het Antwerpse atheneum vielen Kring Studie en Voor 't Vlaamsch

in 1887 stil. De Vlaamsche kring die er als enige overbleef ondernam in 1888 een nieuwe poging tot nationale federatie door de oprichting van het Algemeen Verbond der Vlaamsche Studentenkringen, waarbij ook universiteitsstudenten waren aangesloten en waarvoor het nieuwe, door de Antwerpse kring kortstondig uitgegeven tijdschrift *Onze Taal*, als tolk fungeerde. Het algemeen streven in de V.B. naar vereniging op het einde van de jaren 1880 speelde hierbij een rol. Zoals in de katholieke **studentenbeweging** drong zich hierbij opnieuw de discussie op de voorgrond over de wenselijkheid van een samenwerking met andersdenkenden. De Vlaamsche Kring van het Antwerpse atheneum was wat dat betreft in 1888 van een vrijzinnig naar een onzijdig standpunt geëvolueerd. In september van dat jaar trokken Antwerpse atheneumleerlingen tezamen met leden van de katholieke studentengilde **Eigen Taal Eigen Zeden** van de stad naar de onzijdige **Rodenbachfeesten** in Roeselare, al raakten ze daardoor in conflict met de **frankiljonse** prefect van het atheneum.

Op het congres van het Studentenverbond in Antwerpen van 16 december 1889 schenen de tegenstanders van de samenwerking het pleit te winnen. Ter vervanging van de vorige federatie werd toen het Vrijzinnig Verbond der Vlaamsche studenten opgericht dat in 1891 *De Goedendag* als tolk kreeg. De Antwerpse Vlaamsche Kring die zich bij deze vrijzinnige federatie aansloot bleef evenwel in het begin van de jaren 1890 geteisterd door discussies over de kwestie van de onzijdigheid. Vooral in 1892 bereikte de spanning tussen de zogenaamde 'martinisten', de volgelingen van **Marten Rudelsheim**, die zich op een onzijdig louter **flamingantisch** standpunt wilden stellen, en de zogenaamde 'constantisten', die in navolging van Constant van Weddinghen **Vlaamsgezindheid** en **vrijzinnigheid** wilden verbinden, een hoogtepunt. Dat uiteindelijk laatstgenoemde strekking de bovenhand kreeg was mee te verklaren door de nauwe samenwerking die er in deze jaren bestond tussen de Vlaamsche Kring en de uitgesproken antiklerikale **Nederlandsche Studentenkring** van het Hoger Handelsinstituut te Antwerpen. De Antwerpse atheneumbond verloor na zijn tienjarig bestaan in 1895 zijn scholierenkarakter. Hij evolueerde tot een oud-leerlingenkring van het atheneum die zich niet zozeer meer bezighield met de Vlaamse strijd dan wel met literatuur en met discussies over socialisme en internationalisme. Hij verdween volledig in 1898 en zou in 1901 een voortzetting vinden in de **Vlaamsche Bond**.

DE GOEDENDAG EN HET VERBOND IN DE JAREN 1890

Met het tijdschrift *De Goedendag* had de scholierenbeweging van het officieel onderwijs intussen een meer permanent orgaan gekregen. Het zou, mits soms lange onderbrekingen, blijven verschij-

nen tot in 1940. Het initiatief tot oprichting was niet meer uitgegaan van Antwerpse jongeren maar wel van atheneumleerlingen van Brugge. Daar had, onder impuls van Vlaamsgezinde leraars als **Julius Sabbe**, de Vlaamsgezinde scholierenwerking een beslissende start genomen met de oprichting in 1887 van het Taalstudentengenootschap de Van Maerlant's Zonen, dat de oudere kring Voor Taal Vereenigd verving. De kring sloot zich aan bij de taalrevendicatieve opstelling van het algemeen Verbond en van de scholierenbonden in de andere athenea. Hij ijverde voor een goede toepassing van de taalwet van 1883 in de eigen instelling (**onderwijs**), drong bij politieke verantwoordelijken en bestuurlijke instanties aan op maatregelen ter verneerlandsing van **gerecht** en **bestuur** en bracht ook al onmiddellijk de eis van een 'Vlaamsche hoogeschool in Brugge' naar voren. Eerste voorzitter van de kring was **Lodewijk Scharpé**. **Maurits Sabbe**, de zoon van Julius, was eerste secretaris.

De Van Maerlant's Zonen hadden de leiding van het op het einde van 1889 opgerichte Vrijzinnig Verbond der Vlaamsche Studenten. Voorzitter M. Sabbe werd ook algemeen voorzitter van het Verbond. Hij riep op 7 oktober 1891 in Brugge *De Goedendag* in het leven als "Tolk der Vlaamsch-vrijgezinde studenten". Bij het vijfde nummer van die jaargang werd die ondertitel, samenhangend met het Groot-Nederlands ideaal van het blad, gewijzigd in "Tolk der Vrijzinnige Zuid-Nederlandse studenten". De redactie van het tijdschrift verhuisde in de herfst 1891 samen met Sabbe, die toen aan de universiteit ging studeren, van Brugge naar Gent. Sabbe zou tot einde 1894 onder schuilnaam van Roeland Buskens en bijgestaan door zijn broer Herman Sabbe (Hapken) en de bijzonder actieve **Pieter Tack** de leiding van het tijdschrift in handen hebben. Tot november 1896 zou het tijdschrift vanuit Brussel geredigeerd worden door onder meer **Lodewijk de Raet**, **Albéric Deswarte** en **K. Dejaeger** en daarna opnieuw vanuit Gent met onder meer **Marten Rudelsheim**.

De genoemde redacteurs van het tijdschrift waren ook drijvende figuren in de werking van het Verbond in de jaren 1890. Bij dat nationaal verbond waren in 1891 aangesloten: de atheneumbonden **Vlaamsche kring** (Antwerpen), de Van Maerlants' Zonen (Brugge), **Help U Zelf** (Brussel) en **De Heremans' Zonen** (Gent) en verder een aantal Vlaamsgezinde studentenverenigingen van hogere onderwijsinstituten: de **Nederlandsche Studentenkring** (Hoger Handelsinstituut Antwerpen), **Geen Taal Geen Vrijheid** (universiteit Brussel), **'t Zal wel gaan** (universiteit Gent) en **Onze Taal** (universiteit Luik). Aan het eerste nummer van *De Goedendag* werd ook meegewerkt door leerlingen uit de athenea van Oostende en van Hasselt. Er werd naar gestreefd om geregeld, zo mogelijk jaarlijks, een landdag te organiseren. Zo vonden er

landdagen plaats in 1891 en mei 1892 in Brugge, in november 1894 in Brussel en in februari 1896 in Antwerpen, samenhangend met het tienjarige bestaan van de Nederlandsche Studentenkring. Op 23 en 24 april 1892 waren de leden van het Verbond al eerder samengekomen in Antwerpen voor de **Peter Benoit**-hulde die door de Vlaamsche Kring en de Nederlandsche Studentenkring was georganiseerd.

Einde 1894 vond een heroriëntering plaats: het toen opgericht Verbond der Leerlingenkringen, spoedig daarna herdoopt tot Vlaamsch Studentenverbond, liet zijn vrijzinnig karakter varen en verklaarde zich onpartijdig. Mogelijk hing deze evolutie samen met het aftreden van M. Sabbe als algemeen bestuurder van het Verbond en redacteur van *De Goedendag*. Verder was er in de ideologische oriëntering een zekere verschuiving waar te nemen van aandacht voor de vernederlandsing van het middelbaar naar die van het hoger onderwijs. Een voorstel van Tack op de landdag van 1891 tot oprichting van een Grievencomité voor toezicht op de toepassing van het wetsvoorstel-**Edward Coremans** in elke stad waar een bond was gevestigd werd verworpen. Op diezelfde landdag brachten Rudelsheim en De Raet het idee van de bestuurlijke scheiding ter sprake evenals wenselijkheid van de vernederlandsing van Gent. Laatstgenoemd thema beheerste ook de landdagen van 1892 en 1894 en werd in de loop van de jaren 1890 bovendien geregeld naar voren gebracht in *De Goedendag*, naast overigens andere thema's als internationalisme, socialisme en **anti-militarisme**. Op de landdagen en in het tijdschrift werd verder aandacht besteed aan de thematiek van de **hogeschooluitbreiding**, waarvan overigens Tack en De Raet in 1892 de gangmakers werden aan de Gentse universiteit. De Groot-Nederlandse gerichtheid kreeg een concrete uitdrukking in de opname van artikels van Noord-Nederlandse studenten in *De Goedendag*. In 1896 formuleerde Rudelsheim een voorstel tot oprichting van een **Algemeen Nederlandsch Studentenverbond** maar dat vond alsnog geen gehoor.

Overigens kwam het Verbond zelf vanaf die tijd in een crisis terecht. De plaatselijke kringen en het hoofdbestuur gaven nauwelijks nog teken van leven. *De Goedendag* ging de facto over in de handen van 't Zal wel gaan dat de ondertitel van het blad in 1899 nog maar eens omdoopte tot "Tolk der vrijzinnige Vlaamsche studenten". Het blad zou tijdelijk verdwijnen in 1900.

HEROPLAVING NA 1900

Kort na 1900 kwam er een herleving van de beweging. Opnieuw ging de stimulans daartoe vooral uit van Antwerpse jongeren. In het atheneum van Antwerpen begon, aanvankelijk onder het welgezind oog van de nieuwe prefect Du Mont en verscheidene leraars, vanaf 1901 opnieuw een Vlaamsge-

zinde leerlingenkring te werken. Hij werd aanvankelijk gedoopt als de Vlaamsche Leerlingenbond maar al na korte tijd werd zijn naam gewijzigd in de **Vlaamsche Bond**. Leidende figuren waren in de eerste jaren August van Geertruyden, Hendrik en Antoon Picard en René de Bock. In november van 1901 werd, mogelijk op initiatief van deze Antwerpse kring, een congres in Brussel georganiseerd van een Vlaamsch leerlingenverbond der athenea van België. Daar werd besloten tot oprichting van een nieuw tijdschrift *Jong leven* ter vervanging van *De Goedendag*. Het zou verschijnen van november 1901 tot januari 1903.

Vanaf 1904 kwam er een herleving zowel van het Verbond als van *De Goedendag*. Het initiatief daartoe ging ditmaal uit van een nieuwe Vlaamsgezinde leerlingenkring Voor onze Moedertaal die in 1903 was opgericht in het atheneum van Mechelen, op aansporing van Pieter Tack die daar intussen leraar geworden was. De Mechelse kring riep op 10 januari 1904 een congres samen te Gent waar het toen zogenoemde Verbond der Vlaamsche Studenten van Middelbaar Onderwijs werd opgericht en dat op onpartijdige grondslag zou georganiseerd zijn. Het hoofdbestuur werd toevertrouwd aan de sterkste afdeling, de Antwerpse Vlaamsche Bond (in 1905 telde hij meer dan 100 leden). De Brugse Van Maerlants' Zonen, in het bijzonder Octaaf Sabbe, trokken opnieuw de redactie van *De Goedendag* naar zich toe. Algemeen voorzitter van het nieuwe verbond werden achtereenvolgens de Antwerpenaren De Bock en Albert van Laar terwijl Karel Bollengier zeer bedrijvig was als algemeen secretaris. Mee door hun toedoen ontstonden of herleefden in de loop tussen 1904 en 1906 vele nieuwe afdelingen in de athenea, rijksmiddelbare scholen, normaalscholen en militaire scholen van Gent, Veurne, Oostende, Brussel, Leuven, Diest, Lier, Tienen, Chimay, Philippeville (regimentenschool, De Vlaamsche Harten), Mariembourg, Doornik, Nijvel, Boom, Aalst, Dendermonde en Ath. In 1905 kwam ook de leiding van *De Goedendag* naar Antwerpen met onder meer R. en Eugène de Bock, Antoon Jacob, A. Picard en Herman Vos. In 1908 sloot het Verbond aan bij het Algemeen-Nederlands Verbond. De blijvende Groot-Nederlandse gerichtheid bleek verder uit de zich steeds wijzigende ondertitels van *De Goedendag*. Vanaf 1905 luidde die "Tijdschrift voor het jonge volk van Zuid- en Noord-Nederland", vanaf 1910 "Studentenblad voor Noord en Zuid". Er werden Nederlanders bij de redactie betrokken en het blad vond ook verspreiding in het Noorden. In 1910 besloot het verbond zich ook open te stellen voor meisjes van het rijks-onderwijs.

Inhoudelijk spitste de werking zich na 1900 meer toe op literaire, culturele en wetenschappelijke activiteiten. De 'nieuwe wegen' die door Julius Mac Leod en Lodewijk de Raet voor de V.B. waren aan-

gewezen vonden hier gehoor. In *De Goedendag* werd veel aandacht besteed aan literatuur en kunst. De Antwerpse Vlaamsche Bond legde zich toe op het organiseren van culturele voordrachten, op toneel en poppenspel. Zijn leden spanden zich in voor de verspreiding van de door hen bewonderde geschriften van **August Vermeylens** *Kritiek der Vlaamsche Beweging* en *Vlaamsche en Europeesche beweging*. Ze verbonden de V.B. met de sociale strijd en evolueerden na 1905 zelfs in de richting van een revolutionair anarchisme. In een pamflet dat zij in 1907 in het atheneum ronddeelden beschreven zij de **Gulden-sporenslag** als een uiting van de klassenstrijd.

De strijd voor het in 1901 ingediende wetsvoorstel-**Edward Coremans** op het middelbaar onderwijs, dat niet alleen voorzag in een uitbreiding van de bepalingen tot het katholiek onderwijs, maar ook in een striktere toepassing ervan in de rijksinstellingen door de beoogde afschaffing van de Waalse afdelingen, wakkerde in 1907 opnieuw de aandacht voor de taalstrijd aan. Een scherp artikel van E. de Bock over het taalregime in het atheneum leidde tot (nieuwe) spanningen met de prefect en bepaalde leeraars en ook tot tweedracht tussen Vlaamsgezinde en **franskiljonse** leerlingen. De uitsluiting van De Bock uit de instelling naar aanleiding van het artikel werd in de brede Vlaamsgezinde opinie op verontwaardigde reacties onthaald en leidde tot de oprichting van een vereniging van Vlaamsgezinde oud-leerlingen van het atheneum voor de bescherming van de leerlingen tegen verdere represailles.

Vanaf 1911 tot 1914 ging de redactie van *De Goedendag* weer over in Gentse handen met onder meer **Marcel Minnaert**, **August Remouchamps**, **Robert van Genechten** en **Adolf Peremans**. De nationale federatie van de studentenkringen werd nu het Verbond Jong-Vlaanderen genoemd. De Antwerpse Vlaamsche Bond nam dat jaar het initiatief om de banden tussen de kringen opnieuw nauwer aan te halen en er de werking te stimuleren door zelf onder meer in Gent en Oostende voordrachten te gaan houden. Het hoofdbestuur van Jong-Vlaanderen was overigens sinds 1912 weer in Antwerpen gevestigd. Datzelfde jaar verleende de Vlaamsche Bond steun bij de oprichting van een **Meisjesstudiekring** in de Rijksnormaalschool in Antwerpen. Rond dezelfde tijd raakte de Vlaamsche Bond evenwel zelf in een zware crisis verzeild door interne persoonlijke tegenstellingen en conflicten met de (katholieke) atheneumoverheid wegens zijn vrijzinnig-libertijnse opstelling. Sedert enkele jaren was een aantal leden van de Bond geëvolueerd van sociaal anarchisme naar een anti-conventioneel individualisme, dat zich onder meer ook richtte tegen de kleinburgerlijkheid van de V.B. en een uitweg zocht in literair wereldburgerdom. Deze leden werden aangesproken door de rein-levenbeweging en richtten, geïnspireerd door het boek van **Godfried van Eeden** en vervuld van het ethisch ideaal

van naïeve zuiverheid, buiten het atheneum een Johanneskring op. Hier kiemde het mystieke en avant-gardistische expressionisme dat verder tot ontwikkeling zou komen in het activisme. Pol van Ostaijen, die er een van de belangrijkste vertegenwoordigers van zou worden, was toen overigens lid van de Vlaamsche Bond.

Anderzijds steeg in de laatste vooroorlogse jaren opnieuw de Vlaamsgezinde combattiviteit in de bonden ten gevolge van de wetsvoorstellen in verband met Gent, het leger en het lager onderwijs. De Brugse Van Maerlants' Zonen werkten mee aan een actie voor "gelijkberechtiging in het leger". In hun school verspreidden zij Nederlandstalige agenda's ('Klasboeken voor den Vlaamschen student') en in een petitie aan het Brugse schepencollege werd aangedrongen op Nederlandstalige straatnaamborden. In *De Goedendag* trad Minnaert in 1913 Jules Destrée bij in zijn pleidooi voor bestuurlijke scheiding en zijn afwijzing van de *âme-belge*-theorie. Op 4 oktober 1913 belegden de Meisjesstudiekring en de Vlaamsche Bond van Antwerpen een gezamenlijke zitting in het atheneum waarop ze met de voordrachtgever Albéric Deswarte eveneens de bestuurlijke scheiding toejuichten. Zij werden daarin aangemoedigd door onder meer de Antwerpse atheneumleraar August Borms.

Intussen werd ook de Groot-Nederlandse gedachte verder kracht bijgezet. Karl A. Mayer, die in 1911 voorzitter werd van de Vlaamsche bond en in 1912 ook van het algemeen bestuur van Jong-Vlaanderen zorgde voor toenadering tussen de Nederlandse Gymnasiastenbond en de Vlaamse studenten. Door zijn toedoen waren in de paasvakantie 1913 Nederlandse meisjesstudenten te gast bij leden van de Vlaamsche Bond en was er ook verbroedering met Nederlandse studenten op het congres van Jong-Vlaanderen in Antwerpen tijdens de paasvakantie van 1914.

DE EERSTE WERELDOORLOG

Activistischgezinde Antwerpse jongeren gaven de toon aan tijdens de Eerste Wereldoorlog, zowel in het hoofdbestuur van Jong-Vlaanderen als in de redactie van *De Goedendag* dat na ongeveer een jaar onderbreking in 1915 opnieuw begon te verschijnen. In 1915-1916 werd die redactie waargenomen door Leo de Smet, in 1916-1917 door Rob. Neeffs, in 1917-1918 door Herman van den Reeck. Pol van Ostaijen bekende zich in 1915 in dit studententijdschrift tot het activisme en werkte ook geregeld mee aan de volgende jaargangen. In 1916 sprak Robert van Genechten zijn voldoening uit over de vernederlandsing van Gent. In de volgende jaargang werd hulde gebracht aan August Borms. Het 30-jarige bestaan van het Verbond (sedert 1886) en het 25-jarige bestaan van het tijdschrift werden herdacht met een speciaal feestnummer in oktober 1916.

Intussen ondervond de plaatselijke werking op

sommige plaatsen hinder van de oorlog, zoals in Brugge waar telkens een Duitse toelating voor de vergaderingen moest verkregen worden. De Vlaamsgezinde leraar **Julius Pée**, die al van voor de oorlog tot de sympathisanten van de kring behoorde, nam in die jaren de functie van waarnemend studieprefect waar en bleef intussen lid van de Van Maerlants' Zonen. In 1917 ontstond een crisis in de bond toen vele leden en een aantal bestuursleden ontslag namen uit protest tegen de kritiek die enkele leden hadden geuit tegen Vlaamsgezinde leraars. De onpartijdige **Max Rooseskring** die vlak voor de oorlog in het atheneum van Hasselt was opgericht viel tijdens de oorlog opnieuw stil.

HET INTERBELLUM

In de naoorlogse periode had de beweging het moeilijk om opnieuw van de grond te komen. De sterk patriottische reflex na de oorlog in liberale kringen kan mee de terugslag van de Vlaamsgezinde werking in het rijksonderwijs verklaren. In het atheneum van Brugge bijvoorbeeld kreeg voormalig dienstdoend prefect **Julius Pée** te maken met beschuldiging van **activisme** terwijl de Van Maerlants' Zonen door de nieuwe prefect ontbonden werden. Ze konden pas in 1924 hun activiteiten hernemen onder de uitdrukkelijke belofte zich louter met literatuur en toneel bezig te houden en te vergaderen onder toezicht van een leraar. Onder die leraars bevonden zich overigens wel zeer Vlaamsgezinde figuren zoals **J. Pruïost** en **Hendrik Elias**, die een nieuwe bezieling gaven aan de kring. Ook in het atheneum van Antwerpen werd de **Vlaamsche Bond** na de oorlog ontbonden. Anderzijds werd kort na de oorlog het Algemeen Vlaamsch Normalistenverbond opgericht dat van 1920 tot 1923 het maandblad *Herleving* uitgaf.

Verder was het enige contactorgaan tussen wat er in de eerste helft van de jaren 1920 aan Vlaamsgezinde kringen in de rijksinstellingen overbleef het nog slechts onregelmatig verschijnende *De Goeden-dag*. Daarvan verschenen op initiatief van **Herman van den Reeck** twee nummers in 1919, daarna werd het van oktober 1920 tot juli 1922 uitgegeven op initiatief van achtereenvolgens een Brugse en Antwerpse redactie (met onder meer **Berten Hornick**, **Jan Timmermans**, **Firmin Mortier**, **L. de Smet**, **P. Verbruggen**, **Robert van Roosbroeck**). Na drie jaar onderbreking verschenen opnieuw enkele nummers in 1925, toen het tijdschrift zich onder redactie van **R. de Creus** presenteerde als orgaan van het Vlaamsch Nationalistisch Studentenverbond. Daarna viel het stil tot in 1939.

Intussen had zich vanaf 1927 wel een zekere herleving voorgedaan met de oprichting van een nieuwe overkoepelende structuur. Op 26 mei van dat jaar richtte een achttal afgevaardigden van jongstudentenbonden het onpartijdig **Algemeen Vlaamsch**

Studentenverbond (AVS) op als overkoepeling van enkele tientallen lokale bonden en gewestbonden van zowel jongens als meisjes uit de diverse richtingen van het voortgezet rijksonderwijs. Het tijdschrift *Opkomst* was het enige contactmiddel. De plaatstelijke bonden behielden een grote zelfstandigheid. Na een verzwakking van de werking werd onder het voorzitterschap van **Renaat Merecy** (1929-1930) en **Paul de Ryck** – **Rie de Cordier** (1931-1932) gestreefd naar een sterkere beklemtoning van de jeugdbewegingsmethode zodat een compromis tussen jeugdbeweging en studiekring zou bereikt worden. Deze nieuwe methodiek vond aantrekkingskracht bij vele bonden maar stootte anderzijds op weerstand van andere, vooral uit het Antwerpse, die liever hun Vlaamsstrijdend karakter behielden. Ten gevolge van financiële moeilijkheden ging het AVS aanleunen bij een gelijkaardige onpartijdige vereniging van studiekringen in het rijksonderwijs, de **Jeugd- en Studiekring Opgang (JESO)** totdat beide verenigingen in 1934 fuseerden in het **Algemeen Vlaamsch Jeugdverbond (AVJ)** en hun respectievelijke tijdschriften *Opkomst* en *Opgang* versmolten in *Rezultante*. Voorzitter van het nieuwe verbond werd Gaston Moorkens, secretaris Constant van Ingelgem. De doelstelling ervan was “ideël Vlaams-nationaal” te zijn en Vlaamse actie te voeren. Uit het tijdschrift kwamen thema's als **antimilitarisme**, zelfstudie en openluchtlevens naar voren. Het AVJ kende wellicht maar een kortstondig bestaan en overkoepelde, voor zover we erover zijn ingelicht, slechts een zestal bonden in Blankenberge, Boom, Brugge, Gent, Laken en Lier. Wellicht in 1938 werd nogmaals een poging tot overkoepeling ondernomen met de oprichting van een onpartijdig Vlaamsch Studentenverbond (vsv). Tot de oprichters behoorden Reimond van Avondt, Julius van Geit en Renaat van Haelst van het atheneum van Brussel, Frans van Langendonck van het atheneum van Leuven en verder leerlingen van de atheneum en rijksmiddelbare scholen van Koekelberg, Vilvoorde, Laken, Molenbeek en Tienen. De werking bestond uit culturele en literaire activiteiten en vertoonde geen jeugdbewegingskenmerken. Het verbond gaf gedurende korte tijd in 1938 en 1939 *Kentering*, “Letterkundig maandblad der jongeren, algemeen orgaan van het Vlaamsch Studentenverbond” uit. Voor zover bekend overkoepelde het zeven lokale bonden: Roeland in Brussel, Kentering in Leuven, Van Helmont in Vilvoorde, Taalen letterkundig genootschap **De Heremans' Zonen** in Gent, Denderdauw in Aalst, Ontwikkeling in Antwerpen en Studiekring Kentering in Mechelen. *De Goedendag*, dat sedert februari 1939 opnieuw werd uitgegeven op initiatief van Volba, de oudleerlingenbond van het atheneum van Antwerpen, en van de Antwerpse atheneumbond *Ontwikkeling* zou in de loop van 1939 de rol van *Kentering* overnemen als tolk van het Vlaamsch Studentenverbond.

In de redactie was er een nauwe samenwerking tussen leerlingen van de athenea van Anwerpen, Mechelen en Leuven, onder meer Mark Jespers, Piet van Aken, Herman Pauwels, Jan Vercammen en Karel Jonckheere. De *Goedendag* zou als zodanig nog tot juli 1940 verschijnen. Na de Tweede Wereldoorlog zou er voor zover bekend geen overkoepelende Vlaamsgezinde leerlingenwerking meer worden ingericht in het officieel onderwijs.

LITERATUUR: O. de Smedt, *De Vlaamsche Bond en zijn voorgangers. Een bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaamse studentenkringen aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen (1883-1914)*, 1954; – V. van den Berghe, 'Het studententijdschrift *De Goedendag* (1891-1940)', in WT, jg. 31, nr. 3 (1972), kol. 141-152; – M. van Doorslaer, *Vrije jeugdbeweging, volksdansbeweging en jeugdherbergen in Vlaanderen (1918-1940)*, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1980; – L. Gevers, *Honderd jaar katholieke studerende jeugd. 1884-1984. De geschiedenis van de Hasseltse Jonge Klauwaarts*, 1986; – id., *Bewogen jeugd. Ontstaan en ontwikkeling van de katholieke Vlaamse studentenbeweging. 1830-1894*, 1987; – R. Podevijn, 'Vlaamse beweging aan het Koninklijk atheneum te Brugge', in AKVS-schriften, jg. 20 (april 1990), p. 35-41.

LIEVE GEVERS